

♪[PRZECIĄGŁY DŹWIĘK]

LEKTOR: „Audycje Kulturalne” – w dobrym tonie

KATARZYNA KŁOSIŃSKA: Coś, co jest nieprzyzwoite, odnosi się do sfery seksualnej określamy, jako sprośne. Sprośny może być żart, sprośna może być piosenka, czasami też powiemy tak o jakiejś osobie, zwykle mężczyźnie. W tym znaczeniu przymiotnika sprośny używano już na przełomie szesnastego i siedemnastego wieku. Na przykład w jednym z pism filozofa Sebastiana Petrycego czytamy: „Nauczyciel dzieci ma odcinać wszelkie okazje widzenia rzeczy sprośnych”, a Piotr Skarga pisał w swoich kazaniach: „Ludzie sprośni, złościami wszystkimi pomazani w nieczystości żyjący”. Widać, więc bardzo wyraźnie, że już za czasów Skargi, czyli właśnie na przełomie szesnastego, siedemnastego wieku. Sprośny oznaczał to, co oznacza dzisiaj, ale wówczas, a także i później służył także do wskazywania na inne cechy. Przede wszystkim sprośnym było coś, co oceniano negatywnie, właściwie bardzo negatywnie pod względem etycznym. Na przykład w biblji Wujka, mówi się o grzechu bardzo sprośnym, a w innych tekstach z tego okresu, czyli z końca szesnastego wieku i późniejszych, znajdujemy takie wyrażenia jak sprośny uczynek, występki sprośny, pijaństwo jest rzecz sprośna. Niejako sprośny określano też coś, co jest bardzo brzydkie, na przykład ubranie, sprośne łachmany, czy na przykład zapach mógł być, mówiono: „sprośny smród”. Także czyjeś zachowanie, postępowanie można było nazwać sprośnym, co wcale nie budziło skojarzeń z rozpustą, czy z nadmiernym zainteresowaniem sferą seksualną. W tekście z końca szesnastego wieku znajdujemy taką oto ocenę: „Rzecz jest bardzo sprośna”, wówczas mówiono i pisano sprośny, a nie tylko sprośny, a więc: „Rzecz jest bardzo sprośna, z siły miarkować sprawiedliwość”, a o charakterze Cesarza Rzymskiego – Nerona pisano: „Nero będąc w złościach najsprośniejszy”. A zatem sprośny oznaczał różne rzeczy, stany, zachowania, cechy i tak dalej, które oceniano negatywnie. W pewnym momencie nastąpiła wyraźna specjalizacja znaczeń. Rozumienie sprośnego zawężono do spraw, które dzisiaj są związane, i wtedy też były oczywiście z naruszaniem norm obyczajowych, tych norm dotyczących sfery intymnej. I właśnie tak było dawniej, tak jest dzisiaj. Ale na samym początku swego istnienia sprośny był tym, czym jest dzisiaj ordynarny, prostacki, niewychowany, czy bez ogłady. A zatem wówczas sprośny młodzieniec był tylko młodzieńcem niemającym kindersztuby, a nie takim, który ma kosmate myśli. Te pierwotne znaczenie sprośnego, czyli ordynarny, prostacki, było konsekwencją budowy tego słowa. Sprośny, bowiem, a dawniej sprośny i sprośny, bo sprośny wzięło się od tego sprośny, sprośny, powstało, jako przekształcenie fonetyczne, a sprośny i sprośny to tak brzmiały podstawowe wersje tego przymiotnika, początkowe wersje, a więc te słowa sprośny, sprośny, a w końcu potem sprośny powstały od wyrażenia sprośna, inaczej mówiąc sprośna, czyli sprośna, dawniej osoba, zachowywała się sprośna, czyli w sposób grubiański, ordynarny, a dzisiaj mówimy prostacki, gdzie też to słowo sprośny jest zachowane.

♪[PRZECIĄGŁY DŹWIĘK]

LEKTOR: „Audycje Kulturalne” – w dobrym tonie